

מכון להוראה 'בירורי חיים'

בראשות מורינו הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א

מח"ס 'לקט הלכות' (ד' חלקים) ושו"ת 'בירורי חיים' (י"ב חלקים)

הוראות למעשה לט"ו בשבט - ה'תשפ"ו

שיעור מיוחד למורי ההוראה, מאת מורינו הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א

אכילת פירות

במגן אברהם (סימן קל"א) כתב בשם תיקון יששכר (דף ס"ב כ"ה): 'ונוהגים האשכנזים להרבות בו במיני פירות של אילנות'. וכן כתב החוות יאיר (מקור חיים סימן תרפ"ד), וכן כתב הקיצור שולחן ערוך (סימן קל"ט סכ"ו).

ובנטעי גבריאל (פורים עמי תסג) הביא דברי רבי יהודה אלבא"ז זצ"ל שכתב (בשנת תק"מ) 'ועל ענין ט"ו בשבט מעולם לא נהגו בו כלל, ולא ראיתי מי שנוהג בזה, וזאת זה כמו שלש שנים פעם אחת נקראתי לבוא אצל כהרר"י סירורו נ"י [זצ"ל], ובאתי לסוף וראיתי אותם שותים ושתיתי עמהם שנוי יינות, והפירות לא קרבו לפני, וגם אין בידו שום ספר המדבר בענין הלזה'.

אמנם בכף החיים (סימן קל"א סקצ"ז) כתב: 'וכן יש נוהגים בספרד לכבוד היום'.

ובספר טעמי המנהגים (קונטרס אחרון אות תתס"ו) הביא דברי השבט מוסר (פט"ו אות ק"ט) בשם צוואת רבי אליעזר הגדול: 'בני הוי זהיר לברך על הפירות בט"ו בשבט שמנהג ותיקין הוא'. (אך מה שכתב זאת בשם רבי אליעזר הגדול, אין זה אלא דברי השבט מוסר בעצמו כמובא שם (עמי רל"ד מהדורת וולדמן)).

בלוח ארץ ישראל כתב 'ונוהגין לאכול בו מיני פרי אילנות וביחוד מפירות ארץ ישראל (לקיים הציוני לך ציונים) להראות שהיום ראש השנה לאילנות לענין תרומות ומעשרות'. ובספר אדני פז (דף יא ע"ד) כתב שטעם אכילת הפירות הוא כדי שיזכרו שהיום הוא ראש השנה לאילן, ויתפללו עליהם שיתברכו הפירות.

ראש השנה לאילנות

חמשה עשר בשבט הוא ראש השנה לאילנות, כמבואר במשנה בתחילת מסכת ראש השנה, וכן נפסק להלכה בשו"ע (יו"ד סימן של"א סעיף נ"ז וסעיף קכ"ה), שאם ליקט אתרוג בערב ט"ו בשבט קודם השקיעה, ואחר השקיעה חזר וליקט אתרוג נוסף, אין להפריש תרומות ומעשרות מהראשון על השני, כיון שט"ו בשבט ר"ה למעשרות האילן ואין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה שעברה, וכמו שנאמר (דברים יד, כב) 'שנה שנה'.

מענין לציון שיטת רבינו חננאל (ר"ה טו): שט"ו בשבט נחשב ר"ה לאילן גם לגבי מצוות שמיטה, להקל או להחמיר. ולפי דבריו, פירות שחנטו בשנה השביעית לפני ט"ו בשבט, נחשבים לפירות השנה השישית, וכן פירות שחנטו בשנה השמינית קודם ט"ו בשבט, דינם כפירות שביעית. וכן דעת השל"ה (שער האותיות אות ק'). אמנם דעת הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פי"ד ה"ט) ששנת השמיטה היא מראש השנה ועד ראש השנה גם כלפי פירות האילן, וכן דעת רוב הפוסקים, וכן נוהגים להלכה.

תחנון

אין אומרים תחנון ביום ט"ו בשבט (שו"ע סימן קל"א ס"ו), ולא במנחה שלפניו (משני"ב שם סקל"ב. לוח א"י), וראה בספר נוהג כצאן יוסף (עמי קצ"ב) שכתב שנהגו לא לומר תחנון שחרית, אבל במנחה שלו [-ביום ט"ו בשבט] ושלפניו [-ביום בשבט] יש לומר תחנון, וביאר שהטעם שתמיד אין אומרים תחנון כבר מבערב יום מיוחד, הוא בכדי להוסיף מחול על הקודש. 'ולא גזרו זה אלא לחומרא בעלמא לשבות באותו זמן ממלאכה, אבל היכא דיכול לאתויי לידי קולא לא גזרו... יחשוב העולם שעכשיו נכנס ר"ה ואתו לאכול ערלה, ובאמת מן התורה אין קדושת היום חל עד צאת הכוכבים. וכדי שלא יטעו, גזרו לומר תחנון גם במנחה ביום ט"ו בשבט עצמו. וראה בספר מנהגים דק"ק וורמיישא (לרבי יוזפא שמש, ח"א עמי רמ"ט) שכתב 'חמשה עשר אומרים תחינה אפילו בשחרית'.

ובביאור הגר"א (שם סק"ג) כתב שאין אומרים תחנון: 'שהוא ראש השנה לאילנות וכמו כל ארבע ר"ה שהן יו"ט'.

בקונטרס 'נפש דוד' להאדר"ת כתב: 'ביום ט"ו בשבט למדתי הלכות מעשר בספר הרמב"ם ז"ל ובגמ' ר"ה דף יד: והלאה וכו', ויהא חשוב כקיום המצוה במעשר אילן, והתפללתי לה' שיזכני באותה המצוה בפועל ממש מן התורה. ומאז נראה לי 'שמה שהראשונים קבעו יום זה ליום טוב שלא לומר בו תחנון, הוא להזכירנו מצות הפרשת מעשר אילנות'. וכדברי חז"ל על פסוק (ירמיה לא, כ) 'הציני לך ציונים שיתי לבך למסלה דרך הלכת, עשי לך ציונים וכו'.

וראה בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (סימן ה') שהביא מרבינו גרשום (תשובה סימן יד) שדין ט"ו בשבט כיומא דפגרא, כיון שנכתב יחד עם הארבעה ראשי שנים, והוקשו זה לזה.

בספר דרכי חיים ושלום (אות תתל"א) כתב: 'יום ט"ו בשבט היה עושה סעודה בהתרגשות נעלה'. ועיין בשער יששכר (ח"ג לחודש שבט) מעלת קדושת יום הזה, שהוא בבחינתו וסגולתו כמו הושענא רבה.

חתן ביום חופתו, יאמר את הוידוי הנהוג (מבית לוי מועדים, פל"ח ס"ד, בשם שו"ת לבושי מרדכי (מאד) אה"ע ח"א סימן מ"ט).

האבל מתפלל לפני העמוד, כרגיל. (ביאור הלכה סימן קל"ב). כיון שתלוי באמירת 'למנצח יענך'.

תענית

אין מתענין בט"ו בשבט (שו"ע סימן תקע"ב ס"ג), ואף חתן ביום חופתו אינו מתענה בו, כיון שהזכר בגמרא (מגן אברהם סימן תקע"ג סק"א, הובא במשני"ב שם סק"ז. וכן כתב לוח א"י). וכן אין מתענים בו תענית יאר-צייט (כמבואר ברמ"א ס"י תקס"ח ס"ח שאין מתענים תענית יארצייט בימים שאין אומרים בהם תחנון. אבל מתענים תענית חלום, ואינו צריך לשבת בתענית על תעניתו (משני"ב ס"י תקס"ח סקל"ח בשם פרי מגדים).

בית הקברות

מותר לבקר בבית הקברות בט"ו בשבט, אבל אין אומרים הזכרת נשמות ותחינות, אלא רק פרקי תהלים כסדר הנהוג (נשר החיים פכ"ט סימן ו', קובץ מבית לוי מועדים פל"ח ס"ה).

בית הוראה 'בירורי חיים'

קול רינה וישועה באהלי צדיקים

ברכות מאליפות נשגר קמיה מורינו ורבינו

המאלפנו בינה ותורה, מנחיל ההלכה הצרופה

כפי מסורת רבותינו בנעימות ומאור פנים,

עמוד התפילה והיראה, מורינו הגאון הצדיק

רבי **חיים שלום הלוי סגל** שליט"א

לרגל חתונת בנו בשעטומ"צ

הרב **יקותיאל יהודה** נ"י

עב"ג בת הגאון רבי **רפאל אויערבאך** שליט"א
מרבני ישיבת 'שערי תורה'

ובכן יהי רצון שיזכה לרוות רוב תענוג ונחת

דקדושה כשאיפתו הטהורה מכל משפחתו,

בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות

בברכת התורה,

רבני בית ההוראה

'סדר ליל ט"ו בשבט'

בסידור יעב"ץ (הנדמ"ח דף תצ"ט) כתב: 'ונהגו להורות בפירות ולומר עליהם שירות ותשבחות, והוא תיקון גדול בעולמות העליונים'. ובכף החיים (סימן קל"א סקצ"ז) כתב: 'וכן יש נוהגים בספרד לכבוד היום ועושים לימוד באותו הלילה, דהיינו שלומדים משנה או זוהר המדבר על אותו פרי... ויש ספר מסודר על זה 'פרי עץ הדר', ומהדרין בפרי שעוד לא אכלוהו לברך עליו שהחינו'.
ובסוף ספר ברכת אליהו הביא ממהר"ם חאגיז שיש להם 'סדר תיקון לחמשה עשר בשבט' מסודר לט"ו מיני פירות, ועל כל פרי שאוכלין לומדים מקום פרק משניות שבו נזכר שם אותו הפרי, ואחר כך דף גמרא ודף זוהר הק' ועוד מזמורים מתהילים ושאר כתבי הקודש.

פירות האדמה

היה נראה לומר שאין ענין באכילת פירות שברכתן 'אדמה' ביום זה, כיון שכל ענין זה הוא משום היותו ראש השנה לאילן. וראיתי מאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל (שיעור חורש"י פרשת יתרו, ט"ו בשבט תשמ"ד), שיש נוהגים להרבות בפירות כדי להרבות בברכות (ומפסיקים הרבה בין פרי לפרי בלימוד משניות וגמרא, זוהר ותהילים, ומתחייבים שוב בברכת הנהנין). ולכן מרבים גם בברכת האדמה, שיהיו יותר ברכות.

מיני פירות רבים

יש לעיין האם הענין הוא להרבות בברכות, או להרבות באכילת סוגי פירות שונים, אף שאינו מרבה בברכות.

בירושלמי (סוף קידושין) כתבו: אמר רבי יוסי בי ר' בון אף אסור לדור בעיר שאין בה גיננותא של ירק, רבי חזקיה ר' כהן בשם רב עתיך אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל, ר' אלעזר חשש להדא שמועתא, ומצמיח ליה פריטין ואכיל בהון מכל מילה חדא בשתא'.
ובקרן העדה פירש שעתיד ליתן דין על מה שלא אכל משום 'שחטא על נפשו שספגה חנינם'. ומוכח, שיתן דין על אי האכילה.

וראה בערוך השלחן (סימן רכ"ה ס"ה) שכתב: 'מצוה לטעום מכל פירא חדשה, וכדאיתא בירושלמי, והטעם פשוט כדי לתת שבח והודיה להשי"ת, שמחדש הפירות משנה לשנה כדי ליהנות בהם בני אדם'. (ולפי זה יש מקום גם לפירות האדמה).

אולם בפני משה פירש: 'הא דקאמר עתיך אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל, משום שאינו נותן לבו לחזור אחריהן לברך ולהודות להשם ברוך הוא, שברא מינים אלו להחיות בהן בני אדם, וכמו שאינו נחשב בעיניו טובת יתעלה ברוך הוא, ועל זה קאמר דרבי אלעזר היה חושש לשמועה זו, והיה רואה להביא עצמו ליד חיוב לכל הפחות פעם אחת בשנה, כדי לברך על כל מין שראת, וליתן שבח והודיה לא-ל יתעלה ברוך הוא ומבורך המשגיח ומפרנס ומכין מזון לכל בריה'. ומוכח שהמטרה היא להרבות בברכות.

והנה פסק השו"ע (או"ח סימן רכ"ז ס"ג) 'היה יושב בבית הכסא ושמע קול רעם או ראה ברק, אם יכול לצאת ולברך תוך כדי דיבור יצא ואם לאו לא יצא'. וכתב הטי"ז (שם ססק"ב) שהגריסה היא יצא (בצירי ולא בקמץ), שאם יכול לצאת מבית הכסא תוך כדי דיבור יצא ויברך אפילו אחר כדי דיבור, ואם רואה שאינו יכול להזדרז ולצאת משם תוך כדי דיבור, אל יצא. ואחר כל הדברים הביא הטי"ז דברי הירושלמי אלו לאכול מיני פירות... והוסיף שכתב בתשב"ץ (סימן ש"כ) הטעם כדי להרבות בברכות. (ועיין במשנ"ב (שם סק"א)) שמדובר שלא עשה צרכיו ולא נגע במקום הטינופת. ועל אף שצריך ליטול ידיו על עצם כניסתו לביה"כ, עדיף שינהג כעיקר הדין ויברך ללא נטילה, כדי שלא יפסיד ברכת הרעם או הברק].

זמן אכילת הפירות

בכף החיים (שם) כתב שאוכלים הפירות בליל ט"ו בשבט.

וראה בספר וילקט יוסף (שנה ט"ו קונטרס י' סימן צ"ג) שכתב: 'מימי ראיתי שמקפידים לאכלם ביום הטי"ו, וחקרתי שביותר היה ראוי לאכלם בליל התקדש ר"ה לאילנות, על דרך סימנא [טבא] שעושים בליל ר"ה, וכדמצינו במרדכי (ר"ה סימן תשי"א) שאין קובעים תענית בט"ו בשבט, כיון דלא מצינו תענית בראש השנה, ותנן ארבעה ראשי שנים הן'.

אמנם בספר להב אש (ח"א עמ"ס) כתב 'פירות לא אכל בלילה, כי אם ביום'.

ברם נראה שאם חל ט"ו בשבט בשבת, עדיף לאכול את הפירות דווקא ביום השבת, שהרי כבוד יום השבת עדיף מכבוד ליל שבת, (כנפסק בשו"ע סימן רע"א סעיף ג'), וכמו שכתב רש"י (פסחים דף קה. ד"ה כבוד) 'אם יש לו מיני מגדים יניחם לצורך סעודת היום'. וראה בערוך השולחן (סימן רפ"ט

ס"ב) שביאר שבבית המקדש עיקר הקדושה היתה ניכרת דווקא ביום השבת, שהקריבו בו קרבן מוסף, ולא בלילה שלא היתה שום עבודה של שבת. ועוד ביאר שעיקר תוקף הזמן הוא ביום, כמבואר בגמרא (שבת פט, ב). ועיין בשערי תשובה (שם סק"ג) בשם ים של שלמה (גיטין פ"ד ס"י נ"א) שקרא תגר על שאין נזהרין בזה, ואדרבה מוסיפין בליל שבת, והוא במשנ"ב (ס"י רע"א סק"ט).

ובספר הליכות חיים – צאנו (מועדים וזמנים עמ' צו) הביאו שכשחל ט"ו בשבט בשבת העלו מפירות ט"ו בשבט בכל שלוש הסעודות. ויתכן שעשו כן מאחר ואת ה'יטש' היה עורך בליל שבת, וכדי שלא לפגוע בכבוד היום הוסיפו להביא פירות גם בשאר הסעודות.

אמנם כב"ק אדמו"ר מסאדיגורה בעל העטרת ישראל זצ"ל כתב לי בהסכמה לספר 'לקט הלכות' שמאחר ויום החודש הוא גורם את סבת האכילה, אין צורך לאכול את הפירות דווקא ביום ולא בלילה. ויש שרצו להוכיח מדברי הגמ' בזבחים (צא.), 'אטו ראש חודש למוספין ידיה אהני, למוספי שבת לא אהני', שכאשר חל ראש חודש בשבת חלה מעלת התאריך גם על מוספי השבת, וכיון שכך, גם אם מביא את הפירות מחמת התאריך, יש להביאם ביום השבת שכן השבת מתקבדת בזה. אמנם, מנהג האדמו"רים לערוך השולחן בליל שבת ט"ו, על פי דברי הזוהר הק' (פרי יתרו פקודא כד) 'סעודתא דלילא חמיר מביממא'. (ויש גורסים: 'חמיר כיממא'). ועיין במג"א (ס"י רע"א סק"ד) שציינו לדברי הזוה"ק, ובלבושי שרד (שם) שכתב: 'דכבוד לילה עדיף'. וראה עוד בחסדי דוד על התוספתא (ברכות פ"ג הי"ב) 'קדושת היום קודמת לכבוד יום, דעיולי יומא עדיף וחביבה מצוה בשעתא'.

שמחת תשב"ר

בספר מנהגים דק"ק וורמיישא לרבי יוזפא שמש, ח"א עמ' רמ"ט כתב: 'הוא יומא דמפגרי ביה רבנן המלמדים, ובפרט למקרי דרדקי, והוא יום משתה ושמחה למלמדים והתלמידים. ונוהגין לתת לתלמידים יין שרף ולשמוח עמם'.

זהירות מתולעים

בספר מועד לכל חי (סימן ל') כתב: 'זיהר הרבה לדקדק באכילת הפירות שלא יהיה בהם ספק תולעת, דמלבד עונשו, הנה במקום שבא לעשות תיקון אדרבה מקלקל ביותר'.

ועיין באור החיים הק' (פרי שמיני יא, מג) שכתב: 'צריכין ישראל להזהר לבל יכנסו לפיהם אפילו בהיסח הדעת, כי ההפרש שבין השוגג למזיד במציאות זה כשוגג כמזיד [רק לענין העונש, אבל לענין 'לטמטס' שווים], כי התיעוב יעשה מעשהו בנפש אדם אפילו בהיסח הדעת, אלא שישנתה הפגם דבמעשה מזיד תעשה נפשו שקף, ובשוגג תטמא נפשו ותטמא נשמתו [ועיין בספר החינוך (מצוה קסג)], והוא אומרו ולא תטמאו ונטמתם בס'. וצריך האדם לזיזה בתוספת זהירות וזריזות בכל דבר

מכון להוראה 'בירורי חיים'

שימוש חכמים

בהלכות טהרה הלכה למעשה

על ידי מורינו הרב

רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א

בבהירות מופלאה ובהבנה עמוקה,

במתינות וביסודיות, עד להצלחה בס"ד

יחודי! אפשרות ללימוד פרטני!

פרטים נוספים אצל הרב ישראל רוזנטל שליט"א

052-7156633

בין השעות 08:30 - 9:00 בבוקר

אשר יכנס בגדר ספק שיקוף זה, ומה גם בזמנים אלו שנוהם האור והארוצות כולן יחד, ואין לך גידולי פרקע שאין בהם מהשיקוף, שומר נפשו ישמור את הדבר.
ועיין בשו"ת אבני נזר (ו"ד סימן ע"ט סק"ו) שכתב: 'עיקר קדושת ישראל תליא בכשרות המאכלים משרצים'.

אכילת אתרוג

נהגו ישראל לאכול מרקחת מהאתרוג שבירכו עליו בסוכות (אלף המגן על מטה אפרים קונטרס אחרון סי' תר"ס סק"ו, בשם ספר יפה ללב ח"ב, ספר רפואה וחיים להגר"ח פלאגי זצ"ל פ"ב אורח, כף החיים שם סי"ק ס', ליקוטי מהרי"ח ח"ג דף קטו).
אין מברכים 'שהחיינו' על מרקחת זו. (שו"ת בירורי חיים למורינו הרב ח"ג עמ' תשעה-תשעט). ושלושה טעמים לדבר:

א. מאחר והאתרוג דר באילן משנה לשנה, התחדשותו אינה מורגשת. ואין לברך עליו, כנפסק בשו"ע (סימן רכ"ה ס"ג), ועיין במשנ"ב שם סק"ז שנקט אתרוג כדוגמא לדין זה.
ושוחחתי בענין עם מגדל אתרוגים שאמר לי שיש פריחה של אתרוגים בכל ימות השנה, וגם בחודש טבת, אלא שאנו מסירים את הפריחה בימות השנה, כדי שהעץ לא יתעייף ויחלש, ומשאירים את הפריחה רק בחודשים אייר סיון, לצורך אתרוגי חג הסוכות. ועוד אמר לי שהאתרוג אינו דומה לשאר פירות ההדר שאם הם נשארים על העץ יותר מהזמן הנדרש להם הם מרקיבים, אלא אדרבה ככל שהאתרוג נמצא על העץ יותר זמן הוא מתחזק (וגדל).

ב. מאחר וכבר בירכו 'שהחיינו' על מצות לולב, אין מברכים שהחיינו באכילתו, וכפי שהמברך שהחיינו על ראיית הפרי, אינו מברך שוב באכילתו (ככתוב בלקט יושר עמ' קמ"ט, ובשו"ת האלף לך שלמה סימן צ"ב, ובשו"ת מהרי"י אשכנזי או"ח סימן ט').

ג. על אתרוג מטוגן [מבושל] אין מברכין שהחיינו, כיון שקודם הטיגון הוא אינו ראוי לאכילה, ואחרי הטיגון לא ניכר אם הפרי חדש או ישן, וברכת שהחיינו היא על האכילה. ויסוד הדבר הובא במג"א (סימן רכ"ה סק"ד) בשם מהרי"ו (דינין והלכות סימן ל"ט) על ירק, שכיון שלא ניכר ההבדל בין חדש שגדל בשנה זו לישן שגדל אשתקד, אין מברכין שהחיינו. וכן העלה הגרי"מ שטרן שליט"א (אמרי יעקב עה"ת עמ' לד אות כז) שמאחר שלא ניכר בריבת האתרוגים שהיא פרי חדש, שהרי אפשר להניחה גם לשנה הבאה כמו כל ריבה שמשמרת, אין לברך על זה 'שהחיינו'.

וכב"ק האדמו"ר הכנסת מרדכי מסאדיגורה זצ"ל היה מברך 'שהחיינו' על מרקחת אתרוג בשולחן בט"ו בשבט, ואמר בנו כב"ק האדמו"ר בעל העקבי אבירים זצ"ל שבתוך המרקחת היו נותנים פרי חדש, ועליו היה מברך שהחיינו.

ויש סוברים שמברכים שהחיינו על ריבת אתרוגים, כפי שכתב בשו"ת כתב סופר (סימן כ"ג) שאין יוצאים בברכת שהחיינו של הלולב, כי אז אינו מכוון כלל על האכילה והרי זה כאילו התכוין שלא לצאת עד האכילה.

אולם הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א אמר לי שכיון שהיום מגדלי האתרוגים מורידים במשך השנה את פריחת האתרוגים (עיין מה שכתבנו בזה לעיל) ממילא במציאות מדובר בפרי חדש, כי לא מודדים על פי העץ אלא לפי הפרי שהוא חדש כעת, ויש לברך עליו שהחיינו.

אמנם יש להשיב על דבריו שהרי בשנת השמיטה המגדלים אינם מסירים את פריחת האתרוגים מהעץ, וממילא הפרי אינו חדש בשנה זו, ואי אפשר לתת דברינו לשיעורים ולומר שיש שנים שהפרי חדש וישנם שנים שאינו חדש.

ומאחר ומידי ספק לא יצאנו, ספק ברכות להקל, ואין לברך שהחיינו. ושמעתי מכב"ק מרן אדמו"ר בעל 'עטרת ישראל' מסאדיגורה זצ"ל, שמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל השיב לו דאין לברך.

תפילה על האתרוג

'קבלנו מרבתינו להתפלל על אתרוג כשר יפה ומהודר, שיזמין השם יתברך בעת המצטרך למצוה כי הנה זה היום אשר עולה השרף באילנות וכו', הנה מה טוב ומה נעים שיתפלל האדם ביום ההוא ראשית יסוד הצמיחה שיזדמן לו השם יתברך לעת המצטרך את הפרי עץ הדר... וזה רמז התנא (רי"ה פ"א מ"א) באומר לשרף לשרף יחיד (ראש השנה) 'לאילן', להורות על האילן המיוחד המבואר בתורה למצוה (בני יששכר מאמרי חודש שבט מאמר ב' אות ב').

ובספר לשון חכמים לכן איש חי (ח"א סימן ל"ז) כתב נוסח תפילה מיוחד ליום זה.

ובגליון פרי חיים (גליון ג') הביאו מדברי מרן הגרא"ל שליט"א זצ"ל להעיר על תפילה זו 'דאינו מובן, שהרי בעצרת נידונין על פירות האילן, ולא בט"ו בשבט. ולהתפלל בעצרת גם כן אינו שייך, דהא ודאי אין מתפללים בקשות ביו"ט, ואף אם זה צורך מצוה, לא מסתבר שיהא מותר לבקש ביו"ט על צורך מצוה של זמן מרובה אחר כך'.

וכשחל ט"ו בשבט בשבת קודש, אין לומר תפילה זו בשבת, שהרי אין אומרים תחינות ובקשות בשבת (כמבואר בבית יוסף סימן קפ"ה ד"ה ובשבת). וכמו שכתב בקרבן העדה (על מדרש רבה ויקרא פרשת בהר לד, טו) 'שמכלל עונג שבת הוא שיחשוב האדם כאילו כל מלאכתו עשויה והשואל צרכיו הוא מראה בהיפך, וגם מביא דאגה בלבו'. ולכן גם אין אומרים 'אבינו מלכנו' בשבת (מגן אברהם סימן תקפ"ד סק"ג בשם הר"ן ר"ה פ"ד ט. מדפי הרי"ף ד"ה גמ'). וכן דעת הגרי"ש דבליצקי (מבקשי תורה א' עמ' ק"ז) וכן כתב בהיכל הוראה (א' הוראה נ"ו).

אמנם ראה בעטרת זקנים (סימן רפ"ח אות ג') בשם הלבוש (פ"ר ואתחנן סוף דבור ראשון), שאין איסור אלא כשמבקש שה' יציל אותנו מצרה, אבל אם מבקש שיתן הקב"ה טובה יותר, מותר. ועיין בשו"ת בירורי חיים למורינו הרב שליט"א (ח"ה עמ' קס"ב) שהאריך בזה וכן בענין אמירת 'ריבון כל העולמים' בליל שבת קודש אחר 'שלום עליכם'. ויתפלל על האתרוג במוצאי שבת, שניתן לומר שלענין זה הלילה הולך אחר היום, כפי שמצאנו בכמה מקומות, ועיין עוד בשו"ת בירורי חיים למורינו הרב שליט"א (ח"ד עמ' תקנ"ג ד"ה ב"רס) בזה.

לברך ברכת הנהנין בישיבה

יש לברך ברכת הנהנין בישיבה, וכפי שכתב הפרי מגדים (סימן תל"ב משב"ז סק"ג ד"ה דע): 'ובנהנין דליכא עשיה, משום הכי הברכה בישוב, והוא הדין שבח והודאה דלית עשיה יש לומר הברכה בישוב'. ועיין בשו"ת בירורי חיים למורינו הרב שליט"א (ח"ב עמ' קכ"ז - ק"ל). אף ברכת בשמים יש לברך בישיבה, (חוץ מברכת הבשמים בהבדלה, למבדילים בעמידה).

שבת שירה

מנהג ישראל לתת מזונות לעופות בשבת שירה, וכבר כתב במג"א (סימן שכ"ד סק"ז) 'אינו נכון ליתן, שהרי אין מזונותיהן עליך, וכן כתבו השו"ע הרב (ס"ח) והמשנה ברורה (סקל"א), ובסידור שערי שמים להגר"י עמדין זצ"ל (ח"ב שער יב אות יא, עמ' תס"ג ב"ד"מ).

אמנם בערוך השלח (שם ס"ג) כתב: 'מנהג ישראל תורה, שהרי אין אנו טורחים בשבילם אלא בשבילנו, דמרגלא בפי ההמון שהעופות אמרו שירה על הים, ולכן אנו מחזיקין להם טובה, ואם כן הכוונה כדי לזכור שמחת שירת הים'.

ובליקוטי מהרי"ח (ח"ג חודש טבת עמ' קטו) הביא מהרב הק' מלובלין זע"א: 'דתן ואבירם הניחו את המן בשבת קודש ברחובה של עיר, כדי להכחיש דברי משה באמרו (שמות טו, כו) שבת לא יהיה בו, ואמרו אל העם צאו וראו שנמצא על פני השדה, ויצא מן העם ללקוט ולא מצאו מה שהניחו דתן ואבירם, כיון שהציפורים אכלו מקודם שבאו, ולכן בשבת שירה שקורין פרשת המן נותנין לפנינו מזונות בשכר'.

ובתוספת שבת כתב, דכיון דכוונתו לשם מצוה מותר. וכדמצינו במאירי (שבת יט, א) שכתב, שמותר ליתן מזונות לכלבים בשבת, כיון שהוא בשכר שלא חרצו לשונם לישראל במצרים. וראה עוד בשמירת שבת כהלכתה (ח"א פכ"ז סכ"א) שהביא מדעת תורה (סימן שכ"ד ס"א) לקיים המנהג. ובאשל אברהם (בוטשאטש סימן קס"ז ס"ו ד"ה שם) כתב שיתן בשבת על ידי קטן, דאין זה שבות גמור. ובמקור חיים לבעל החות יאיר (סימן שכ"ד) כתב שאם מניח על אדן החלון קודם שהציפורים יבואו לשם מותר לכולי עלמא, שהרי אינו נותן לפנינו, והם באים מעצמם. ועיין עוד בספר בירורי חיים למורינו הרב שליט"א (ח"ד עמ' ב' בהנחה).

והטוב ביותר הוא שיניח את הפירורים מערב שבת, ויכסה אותם, ובבוקר יום השבת יגלה הכיסוי, ויצא ידי כולם (שו"ת צ"צ אלעזר (ח"ד סימן כ"ד)).

דברים נוספים אודות דיני קדימה בברכות, ניתן למצוא בספר 'לקט הלכות - ט"ו בשבט למורינו הרב שליט"א

השיעור נערך על ידי הרב ישראל רוזנטל
לברורים: 052-7156633

הרב ישראל רוזנטל שליט"א
רב בבית הכנסת הגדול גבעתיים
מו"ץ בבית הוראה 'בירורי חיים'

ברכה על פירות מיובשים בזמנינו

שאלה: ישנן פירות יבשים, שבתהליך הייצור שלהם הם מאבדים את טעמם וצבעם המקורי ומייבשים אותם ממש כעץ, ולאחר מכן מוסיפים להם חומרים מלאכותיים ותמציות כדי להחזיר להם את הצבע והטעם הנדרש. ויש לדון מהי הברכה שמברכים על מוצר כזה.

תשובה: א. פרי שהוסיפו לו טעם: לגבי פרי ללא טעם שהוסיפו לו מתיקות חיצונית, מצאנו שני נושאים חלוקים בשולחן ערוך.

לגבי אגוז רך, כתב השו"ע (סימן ר"ב סעיף י"ד): 'אגוז רך שמבשלים בדבש וקורין לו נוס מושקאד"ה מברך עליו שהכל'. מוכח מדברי השולחן ערוך שפרי שהוסיפו לו מתיקות, אין מברכים עליו ברכת הפרי.

וביאר שם המשני"ב (סקע"א): 'ואף על גב דעל ידי הדבש נתקן הפרי וטוב לאוכלו, מכל מקום כיון שהוא רך עדיין ונאכל ביחד עם קליפתו אינו מברך עליו אלא שהכל, דלא נטעי להו אדעתא למיכל כשהם רכים בקליפתן, אלא לאכול הפרי עצמה כשיתבשלו, וכמו דקיי"ל לקמן בסימן ר"ד סעיף א' לענין שקדים הרכין דברכתן נמי שהכל מטעם זה, וכל שכן הכא שבלא טיגון אינו ראוי כלל בעודו רך לאכילה שמר הוא וכל תיקונו הוא על ידי דבש. והנה כל זה הוא דוקא משום שלא נגמר הפרי ולא נטעי אדעתא דהכי וכמו שכתבתי, מה שאין כן בפרי גמורה כשאינו ראוי לאכול חי כי אם על ידי טיגון, בודאי מברך עליו ברכתו הראויה לו'.

ומדבריו עולה, שעל אגוז ללא טעם שהוסיפו לו דבש אין מברכים 'העץ', כיון שלא נגמר בישול הפרי, ולא ניטע על מנת לאוכלו כך.

ולכן לגבי זנגוויל, כתב בשולחן ערוך (סימן ר"ב סעיף ט"ז): 'על פלפל וזנגוויל יבשים ועל הקלאוו של גירופלי (רוצה לומר נעגלי"ך), וכל כיוצא בזה שאין דרך לאכלם אלא על ידי תערובות, אין מברך עליהם כלום'. ובמשני"ב (שם

סקע"ט) כתב בשם הפרי מגדים: אין מברך עליהם כלום שאין הנאה באכילתן כשהם יבשים. ואם אכלן עם צוקער וכדומה מברך בורא פרי האדמה'. ובסימן ר"ג סעיף ו' כתב השולחן ערוך: 'על זנגביל שמרקחים אותו כשהוא רטוב בורא פרי האדמה. ונראה דהוא הדין אם מרקחים אותו יבש כיון שעל ידי כך הוא ראוי לאכילה הזנגביל עיקר ומברך עליו בורא פרי האדמה'. ובמשני"ב (שם סק"ט) כתב: 'אף זנגביל יבש אין מברכין עליו כלל

וכבסימן ר"ב סט"ו, הכא דעל ידי ריקוח נעשה ראוי לאכילה, חוזר לברכתו הראויה. [ואין להקשות מאגוז רך דאיתא שם בסעיף י"ד דאף שנתקן על ידי בישול בדבש מכל מקום ברכתו שהכל, דהתם הפרי לא הגיע עדיין זמן בישולו, מה שאין כן הכא דהפרי כבר נתבשל אלא שממתת יבשותו לא היה ראוי לאכילה ולכן מהני כשמרקחו ועושה ראוי] והוא הדין כשמרקחין פלפלין יבשים גם כן ברכתו בורא פרי האדמה'. וכפי שכתב לעיל, שאם הפרי בשל וראוי למאכל אלא שאין הנאה באכילתו, ברכתו שהכל. ואם הוסיפו לו דבש או סוכר יברכו עליו את ברכת הפרי, כיון שהפרי תוקן לאכילה,

והרי הוא חוזר לברכתו הראויה.

וכן פסק בשו"ע (סימן ר"ד סעיף י"א) לגבי ורדים ועשבים המרוקחים בדבש, שהפירות והעשבים הם העיקר.

והיה מקום לומר שרק בפירות שנשאר בהם מעט טעם, והדבש מחזק אותם (שהרי הדבש קיבל טעם מהפרי בוודאות, שאם לא כן לא היו מרקחים

מרחקים בו את הפרי) הרי שיברכו ברכת הפרי, אבל בפירות שהתייבשו לחלוטין ואין בהם טעם כלל, וכל הטעם מגיע מסוכר ותמציות, יברכו 'שהכל'.

אמנם ניתן מקום לומר שיהיה דומה זה לשקדים המרים, שהביא השולחן ערוך בסימן ר"ה ס"ה, שעל שקדים מרים גדולים אינו מברך כלום, כיון שהם מזיקים, אבל אם יתקנם על ידי האור או משהו אחר יברך עליהן העץ. ומשמע, שעל אף שטעם השקדים מר, אם יתקנם על ידי דבר אחר, יברך ברכת הפרי.

וכפי שכתב הרא"ש (ברכות פרק ו' סימן ג') שממנו העתיק השו"ע 'אם מיתק אותם על ידי מים או דברים אחרים, מברך עליהם בורא

פרי העץ כמו אם היו מתוקים בתחילת בריאתם'. אמנם, גם כאן ניתן לומר שעדיין נשאר טעם בשקדים שמתווספים לטעם המר הנמצא בפרי ויחד הם טעם טוב, וכמו שכתב ברא"ש 'אם מיתק אותם',

שמשמע שמוסיפים מתיקות לטעם הפרי, אבל בפירות שיובשו לחלוטין ואין בהם טעם כלל, וגם הטעם החדש אינו קשור לפרי כלל, אלא טעם התמציות, וכפי שמיצרים גומי מתוק, אין פה טעם הפרי כלל.

ובספר הליכות שלמה (פסח פ"ט ארחות הלכה הערה 84) כתבו: 'נשאל רבינו (הגרשז"א אויערבאך זצ"ל) על דבר פירות שמייבשים אותם עד שמאבדים טעמם לגמרי והרי הם כעץ בעלמא אלא שאחר כך שבים ומרככים אותם ומחזירים להם טעם על ידי חומרים כימיים, מה דינם לענין ברכה? והשיב: דכיון שאיבדו טעמם והטעם שיש בהם עתה אינו אלא על ידי פעולה כימית חיצונית פשוט הוא

דאינם שבים לברכתן הראשונה אלא מברכין עליהן 'שהכל'.

ונראה שכן סבר מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל בתחילה, וכמו שכתבו בספר 'אשרי האישי' (ח"א פליו ס"ק יא) 'דובדבן מסוכר ברכתו בורא פרי העץ'. ובהערה צ"ח כתבו: 'כן מורה לאחרונה, וזאת הברכה עמ' 377'.

ויתכן לומר שלגבי דובדבן מסוכר הדין שונה מפירות יבשים שיובשו לחלוטין, כיון שנשאר בצורתו המקורית ומורגש בו טעם הדובדבן, וכפי שכתב בספר שערי הברכה (פרק כ"ג תקי"פ) ובספר 'זוהר הברכה' (לוח הברכות הערה פ"ט).

וראה בלוח הברכות והנגיעות שיצא לאור בשנת תשפ"ה על ידי מכון 'אמונת איש בית המדרש להלכה בהתיישבות' שבראשות הגי"ר יוסף אפרתי שליט"א שכתבו לגבי ברכת דובדבן מסוכר ברכתו העץ, וי"א האדמה כיון שבתהליך העיבוד הוציאו חלקים מהפרי'.

ועתה יש לדון באחד שמונח לפניו פרי שיבש היה כעץ, ואינו רוצה לברך עליו 'העץ', ויעש 'העץ' על פרי אחר, אם צריך לברך 'שהכל' על מוצר אחר על מנת לפטור פרי מסופק זה. או שמא ברכת 'העץ' ודאי תפטור אותו, וכפי שכתב המשני"ב בסימן ר"ב ס"ק מ"ג לגבי פירות מרוסקים, שאם בירך עליהם 'העץ', יצא. וכמו כן בסימן ר"ו סק"ג כתב המשני"ב שאם בירך 'העץ' על פרי שלא נגמר בישולו או על דבר שאינו עיקר הפרי, יצא, וכתב הטעם: 'כיון שעל כל פנים מין פרי עץ הוא. ומאחר ופרי מיובש זה הוא מין פרי, יוצא ידי חובה כשבירך 'העץ' על פרי אחר.

ויש שרצו לחלק בין פרי שיש בו טעם, לאותם פירות מיובשים שאין בהן טעם הפרי כלל, ולא ייצא, ויש עוד לעיין בזה.

דברי התורה בעלון

לעילוי נשמת האשה החשובה

מרת **גיטל צירל** ע"ה

בת הרב החסיד רבי אליהו זצ"ל

נלב"ע ח"י שבט ה'תשפ"א

ת.נ.צ.ב.ה.

העלון
הודפס
בסיוע:

בית הוראה 'בירורי חיים'

בראשות מורינו הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א

קבלת קהל על ידי מורינו הרב שליט"א:

בבית הוראה דחצר הקודש סאדיגורא

רחוב הרב גוטמאכר 4 בני ברק, קומת קרקע

בימי שישי בין השעות 10:00 עד 11:00.

בבית הרב שליט"א

רח' הרב שלמה הכהן 5, רמת אלחנן, בני ברק

מענה בטלפון: 054-8415304

ניתן להפנות שאלות בהלכה לבית ההוראה

גם בדואר אלקטרוני: b0548415304@gmail.com